

Šiame numeryje:

Metams, bet ne darbams baigiantis.
Nuostabūs Wolfgangas Amadeus Mozartas: 190 metų sukaktį nuo kompozitoriaus mirties minint.
Mariaus Katiliškio novelė „Baltskarėnės klierikas“.
Mariaus Katiliškio eilėraštis „Akmenys“.
Lietuvių įnašas į socialinius mokslus.
Socialinių mokslų simpoziumas.
Lietuvių humanitarų įnašas.
Kompozitorius Bruno Markaitis televizijoje.
Šešioliktasis žodžio vakaras.
Jonas Jurašas vėl pakelia teatro uždangą New Yorke.
Eivaitė Chicago parodose.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Metams, bet ne darbams baigiantis

Kultūrinio bei kūrybinio darbo vieneriems metams baigiantis, sovietiniams „išsivilogams“ pasirdziuos vėl bus daug nepagydomų dyglių: „Negi tos nulauztos šakos nudžiūvo taip ir nesulauksim?“ Ir galim čia pat užtikrinti — nesulauksim! Ypač tokius šandieninius „šakos džiūvintojus“ pragyvenę visa tai, ką išsivija ligi šiol kultūriniam visos tautos indėliui jau yra sukūrusi literatūros, muzikos, meno ir mokslo srityse. Jeigu daugiau jau ir nieko jinai nesukurtų, kas ligi šiol padaryta, galės būti nusilepta tik sovietiniuose šaltiniuose, bet ne anksčiau ar vėliau tiesą pasakancios istorijos lapuose.

O ir pati šaka nei nudžiūvusi, nei sudeginta. Vėl visus metus laukia leidimo ūgius, žydėjimo puikiai žiedais, o metų gale vėl galim seikėti jos brandų derlių. 1981-ųjų metais mes net galime džiaugtis išskirtiniais žarstydami išsivijos kultūriniam aruode Ketvirtąjį Mokslo ir Kūrybos simpoziumo grūdus. Turint mintį simpoziumo aprėptas sritis ir prelegentų gausumą, galėtume turbūt sakyti, kad tai buvo ligi šiol bet kur ir bet kada pats didžiausias šio pobūdžio lietuviškasis susibūrimas aplamai. Reikšmingo intelektualinio klogo ir kūrybos netrūko ir ateitininkijos jubiliejiniam kongrese, minint žurnalo „Ateities“ 70 metų sukaktį, ir kitų organizacijų suvažiavimuose. Jeigu prie viso to dar pridėsime vizionarišką ir jau realizuojamą Lituanistikos katedrą Iliinojaus universitete, tai galime tik stebėtis, kaip plačiai apglėbiama ir kokių didelių procentu visa tai realizuojama.

O kur dar šalia to, ką čia suminėjome, ir visas kitas jau beveik įprastinis mūsų kultūrinis gyvenimas su naujomis poezijos ir prozos knygomis, su anglų kalba pasirodanciais lietuviškaisiais leidiniais, su mokslo institucijų veikla ir jų spaudiniais, sakysim, kaip tik ką Lituanistikos instituto iš-

leista jo suvažiavimo darbų knyga „Vilniaus universitetas 1579-1979“, o kur dar Kultūros tarybos itin pagyvenus ir konkreti veikla, Lietuvių fondo gaivinancios injekcijos visam kultūriniam podirviui, dėmesys Domšaicio dailės palikimui, koncertai, literatūros recitaliai, opera, muzikiniai spektakliai, vaidinimai ir t.t. ir t.t. Tai vis spalvingas mūsų kultūrinio gyvenimo 1981 metų kaleidoskopas.

Suprantama, kai visko yra tiek daug, nereikia ir norėti, kad kiekvienas krustelėjimas jau būtų vis naujos viršūnės pasiekimas. Jų nemažai ir pasiekiami. Bet džiūgina jau ir tas kultūrinio intereso gyvumas aplamai išsivijoje visuomenėje. O tai nereiškia, kad nebūtų ir skaudesnių abuojuose išimčių. Todėl ir rūpestio, kad išimtis nevirstų taisykle, niekada nebus per daug.

Pereinant į 1982-uosius metus, vargu ar kokių išskirtinių darbų verta besilyti. O tai vėl nereiškia, kad darbai pasibaigę. Jie tikriausiai, vienių pykčiui, o kitų džiaugsmui, dar ilgai ilgai nesibaigs. Didžiųjų ir reprezentacinių sulėkimų ateinančiais metais kaip ir neprašoma. Bet užtai gal bus daugiau susikaupimo prie individualios kūrybos šaknų, gal ir visuomenei bus progos daugiau kreipti dėmesio ne į parą, bet į individualų kūrybinį kultūros laimėjimą. Tokiam susikaupimui bus skirtos ir šiemetinės Poezijos dienos Chicagoje gegužės 28-29 d.: jose bus paminėtos Maironio gimimo 120 metų ir jo mirties 50 metų sukaktys, o taipgi gyvyje poeto Bernardo Brazdžionio 75 metų sukaktis: vieną dieną čia apie Maironį kalbės poetas Bernardas Brazdžionis, o kitą dieną vyks paties Brazdžionio poezijos recitalis. Šias sukaktis turėtų nepamiršti ir kitos mūsų kolonijos. Nepamirština taipgi suaktuvinis šimtmetis nuo Vinco Krėvės gimimo.

Nuostabūs Wolfgangas Amadeus Mozartas

190 metų sukaktį nuo kompozitoriaus mirties minint

JULIUS VEBLAITIS

Mozarto gyvenimo vingiai

Žodis genijus kalbos mokslininkų yra dažniausiai taikomas tokiame asmeniui, kuris yra apdovanotas aukščiausia kūrybine galia. Taigi didžiausieji žmogaus idealai telpa genijaus sąvokoj, nes tai yra žmoniškųjų kūrybinių jėgų įkūnijimas. Kai kurie filosofai, aptardami genijaus sąvoką, kalba apie igimtą „šventąją ugnį“, kuri turinti panašumo su dievybe. Praeities amžiuose yra gimę tokie universalūs genijai kaip Leonardo da Vinci, Michelangelo, Platonas, Goethe, Kantas, Darvinas, Newtonas ir t.t. Jų proto intelektualinis dalmuo toli prašoktų 140 skaitmeni, — sako Dr. Catherine Morris Cox.

Tokių kūrėjų gretosna irkiuotinas ir genialusis austrų kompozitorius Wolfgangas Amadeus Mozartas, kuris apledo šį pasaulį 1791 metais. Taigi šiemet sueina šimtas devyniasdešimt metų nuo jo mirties. Šia proga yra pravartu, nors ir prabėgom, apžvelgti šio genialaus žmogaus gyvenimą ir kūrybą.

Gimė jisai Salzburge 1756 metais, o mirė 1791.XII.5 Viena, išgyvenęs vos 35 metus. Jo tėvas, Leopoldas Mozartas, garsus smuikininkas ir kompozitorius, buvo vokietis, persikėlęs iš Augsburgio į Salburgą. Nors senasis Mozartas buvo vienas iš pirmųjų smuikininkų, taipgi išsileidęs veiklų apie smuikavimo meną ir apšvietą savo kūrinių, tačiau su genijumi niekas jo nelygino ir tati jis pats žinojo.

Būdamas vos tik trejų metų amžiaus, jaunas Wolfgangas Amadeus Mozartas pradėjo mokytis groti klavesinu pas savo seserį Mariją Aną, kurią namie visi vadindavo mažybinu Nannerl vardu. Po metų jis tęsė pamokas pas savo tėvą. Muzikines pamokas išmokdavo daugiau instinktyviai nei gu mechanisku „kalimu“. Jo ausis būdavo tiek jautri, kad, tėvui styguojant smuiką, jis galėdavo pakelti arba nuleisti garsą iki aštuntadalio tono! Mozartas turėjo didelę nuojautą ir nepaprastą atmintį. Tik vieną kartą išgirdęs melodiją, jis sugebėdavo ją atkurti kuo tiksliausiai. Taipgi galėjo atpažinti gaidas ir akordus išrištom akim, o pasigavęs bet kokią melodiją, improvizuodavo ją fortepijonu ir visą pusvalandį nepakartodavo to paties muzikinio varianto. Jo sugebėjimas skaityti gaidas „iš lapo“ buvo irgi fenomenalus. Vieną kartą tėvo bute turėjo įvykti kvarteto repeticija ir, nepasirodžius antrajam smuikininkui, Wolfgangas pasisūlė „iš lapo“ buvo irgi fenomenalus. Vieną kartą tėvo bute turėjo įvykti kvarteto repeticija ir, nepasirodžius antrajam smuikininkui, Wolfgangas pasisūlė „iš lapo“ buvo irgi fenomenalus.

Žodžiu, žengdami per senų ir naujų metų slenksčius, nesiskuskime nei darbų, nei idėjų, nei kūrybinių jėgų trūkumui: jų yra tiek ir tiek. Reikia tik rankų ir širdies!

partiją kaip tikras senis.

Būdamas penkerių metų amžiaus, jau parašė du menuetus klavesinui, kurių rankraščiai tebėra išlikę. Po to, bandydamas sukurti koncertą, jį išvystė į sonatą, o sulaukęs aštuonerių metų, baigė savo pirmąją simfoniją. Tėvui buvo aišku, jog kažkas stebuklingo darosi su jo sūnumi. Esant tokiom aplinkybėm, tėvas nutarė savo asmeniškumus muzikinius užmojus palikti nuošaly, o visas pastangas skirti savo sūnaus karjeros ugdymui. Tėvo nuomone, jau buvo pribrędęs laikas parodyti jaunąjį Mozartą ano me to garsiuosiuos muzikos centruos ir pademonstruoti nepaprastus jo grojimo sugebėjimus.

Pirmasis Wolfgango pasirodymas įvyko bavarų sostinėje Miunchene, kur jis iš muzikos žinovų susilaukė ypatingai palankių žodžių. Tuoj po šio debiuto jaunas Mozartas buvo kviečiamas vykti į Vieną ir pagroti imperatorei Marijai Teresai Schoenbrunno rūmuose. Pagal to laiko madą, Mozartas dėvėjo juodus batus, šviesias šilkines iki kelių ilgumo kojines, trumpas kelnės, aksominį švarkelį, išpuštom rankovėm marškinius ir kruopščiai išplanuotą šukuoseną. Koncertui pasibaigus, imperatorienė apkabinusi pabučiavo jį ir pasakiusi, kad to vaiko grojimas turis kažkokią ke rėjancios magikos jėgą. Po šio pasirodymo, Wolfgangas jau būvęs apipiltas dovanų gausa.

Po Vienos triumfo jis ir toliau koncertavo įvairiose Europos salėse trejus metus. Visur Wolfgangą lydėjo didelė sėkmė, žmonės vadinė davę jį tiesiog wunderkindu. Kai kur, pvz. Frankfurte, plakatui skelbė žinią net su cirko kiška maniera, būtent, kad jaunas Mozartas atliks koncertą smuikui ir akomponuos simfonijom klavesinu, kurio klavišai būsią už dengti medžiagos skraiste, gu mechanisku „kalimu“. Jo ausis būdavo tiek jautri, kad, tėvui styguojant smuiką, jis galėdavo pakelti arba nuleisti garsą iki aštuntadalio tono! Mozartas turėjo didelę nuojautą ir nepaprastą atmintį. Tik vieną kartą išgirdęs melodiją, jis sugebėdavo ją atkurti kuo tiksliausiai. Taipgi galėjo atpažinti gaidas ir akordus išrištom akim, o pasigavęs bet kokią melodiją, improvizuodavo ją fortepijonu ir visą pusvalandį nepakartodavo to paties muzikinio varianto. Jo sugebėjimas skaityti gaidas „iš lapo“ buvo irgi fenomenalus. Vieną kartą tėvo bute turėjo įvykti kvarteto repeticija ir, nepasirodžius antrajam smuikininkui, Wolfgangas pasisūlė „iš lapo“ buvo irgi fenomenalus.

Wolfgang Amadeus Mozarto tėvas Leopoldas Mozartas, pats Wolfgang Amadeus Mozartas (7 metų prie pianino) ir jo sesuo Marija Anna 1763 metais koncertuoja Paryžiuje.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

ir akordus bet kokių instrumentų iš įvairių atstumų, pagaliau, pagal pageidavimą, improvizuosias bet kokią melodiją naujais motyvais bet kurioj tonacijoje, neribotą laiką... Žinoma, po tokių reklamų, koncerto rengėjam būdavo tikra pinigų šienapjūtė. Toliau buvo koncertai Versalyje ir Anglijos karaliaus Jurgio III rūmuose Londone. Beje, karaliaus dvoro kapelmeisteriu tuomet buvo vargonų muzikos patriarchas J. S. Bacho sūnus Jonas Kristijonas, ir jo susižavėjimas Mozartu būvęs neapsakomai didelis. Lygiai žavėjosi Wolfgangu ir visi dviriskiai.

Po trejų gastroliavimo metų visa Europa jau neabejojo Mozarto genialumu, tik Salzburgo arkivyskupas vis dar buvo „Tomas Netikėlis“. Jis užrakino jaunąjį kūrėją savo

rūmų kambarielyje ir įsakė jam sukurti oratoriją pagal atitinkamą tekstą. Kai jaunuolis po kelių dienų parodė vyskupui užbaigtą partitūrą, tai ir arkivyskupo abejonės galutinai pradingusios.

Po kiek laiko imperatoriaus pavedimu Mozartas parašė operą, pavadintą La Finta Semplice, kurios tempas būvęs nepaprastai greitas. Operos teatro atlikėjai, padrasinti kompozitoriaus Glucko, atsiskakė ją dainuoti, juo labiau, kad operos autorius esą dar tik vaikas...

Pabuvis Salzburge metus, Mozartas su tėvu vėl išsileido kelionen — šį kartą Italijon. Kadangi apie jo muziką sklido įvairiausios kalbos, tai, jam būnant Bolognoje, žinovai nutarė patikrinti jo muzikinę logiką. Mozartas buvo paprašytas išspręsti sudėtingą kontrapunkto uždavinį, kur ir prityrusiam žinovui reikėdavo kelių valandų darbo. Jaunas Mozartas šią uždutį išsprendė per pusę valandos. Tai pamates, garsusis muzikos žinovas Tėvas Martini priėmė jį kaip sau lygų. Neapolyje žmonės pradėjo kalbėti, kad Mozartas savo muzikos įkvėpimą imas iš kažkokio „magiško“ žiedo, kurį vis nešiojais ant kairės rankos piršto...

atminties atkūrė visą komplikuotą šio draudžiamo nusi rašyti kūrinių partitūrą! Apie tai patyręs, popiežius Klemen sas XIV, užuot išmetęs Mozartą už „nusikaltimą“ iš bažnytinės bendruomenės, suteikė jam Aukšinio pentino riterio žymenį. O Bolognos filharmonijos akademija pagerbė Mozartą, išrinkdama jį savo nariu, nors taisyklėse buvo įsakmiai pasakyta, kad kiekvienas narys turi būti sulaukęs dvidešimt metų amžiaus, tuo tarpu kai Mozartas dar tebebuvo tik vaikas.

Po šių triumfų Mozartas vėl grįžo savo gimtinėn. Čia per kelius metus patyrė daug nusi vylimų. Naujasis Salzburgo arkivyskupas Jeronimas von Colloredo nei apie muziką, nei aplamai apie menus nieko nenusimanė. Jis visiškai nesugebėjo įvertinti Mozarto genijaus ir traktavo jį tik kaip vieną iš daugelio savo eilinių tarnų. Matydams tokį arkivyskupo elgesį, Mozartas dar kartą išvyko į Paryžių, tačiau ir čia nebesulaukė tokio įvertinimo, kurio tikėjosi. Pagaliau visiškai puolė desperacijon, kai Paryžiuje, gastrolų metu, staiga mirė jo motina, kuriai jis dažnai galėdavo pasiguosti. Dabar Wolfgangas pasijuto labai vienišas, nes tėvas švelnumu nepasizymėdavo.

Ir taip Wolfgangas vėl atsirado pas Salzburgo arkivyskupą, dirbdamas čia vargonininku už visiškai menką atlyginimą. Arkivyskupas buvo šaltas, įžūlus ir net brutalus. Savo tarnus traktavęs tikrojo feodalizmo dvasioj. Būklė pasidarė tiek nepakenčiama, kad Mozartas buvo priverstas pasitraukti iš šio, gerokai akipelėiško žmogaus tarnybos. Tada apsigyvenęs vėl Vienoje — šį kartą be arkivyskupo priklausomybės ir tėvo dominavimo Mozartas pasijuto laisvas žmogus.

Kartą jaunas Mozartas buvo pakviestas į „muzikos rungtynes“. Imperatorius norėjus įsitikinti, kas esąs geriausias pianistas. Mozartas priešininku buvo Muzio Clementi, skambinęs vieną iš savo sonatų, kai tuo tarpu Mozartas tiesiog iš atminties kūręs įvairias variacijas. Nežiūrint, kad Clementi buvo jau visur žinomas ir labai populiarus, imperatorius pripažinęs, jog Mozarto muzika ir jos atlikimas prilygstas Clementi lygiui. Visų dalyvių akivaizdoje tai dar aukščiau pakėlė Mozarto prestižą.

Tuo metu Vienoje gyveno gana garsus italų kompozitorius Antonio Salieri, sukūręs labai daug operų. Šį tarnavo imperatoriui kaip kompozitorius ir dirigentas. Kelios jo operos buvo pastatytos ir Vilniuje lenkiškai. Salieri savo mokinių tarpe turėjo tokius muzikos milžinus kaip Beethoveną, Schubertą ir Lisztą, tačiau šiaip dar buvo žinomas ir dėl savo priešiško nusistatymo ir intrigų prieš Mozartą. Čia galima daryti prielaidą, kad taip elgėsi iš pavydo. Šiuo metu New Yorko Broadwayje vaidinimas scenos veikalas, pavadintas „Amadeus“. Ste (Nukelta į 2 psl.)

Baltskarėnės klierikas

Marius Katiliškis

Jau, jau atkaišia Baltskarėnė su kiaušiais į turgų — šūkauja vaikai, pamatę moteriškę, nusileidžiančią pakalniuke ir pilnų žingsniu pluošiančią. Tai niekas kitas, o Barbora Kauneckienė, vaikų praminta Baltskarėne, kadangi žiemą — vasarą apsisiautusi taja pačia balta skara. Dirbantiems pakelėje pasakydavo Padėk Dieve, ir tuo baigdavosi visa šneka. Atrodo, jai ir nebuvo kada su žmonėmis, užsiėmusi vien dūšavimais ir paskirais žodžiais, skirtais tik sau.

Kol gyveno sodžiuje — kogi betūko. Žemė pirmatūšė, javų sklidini aruodai, galvijų pilnos kūtės. Tik užėjo, sakytumėi, kaip koks amaras. Žemę dalinti į viensėdijas, naikinti rūžius ir kad visa tavo žemė būtų vienam gabale. Riejos žmonės, kibo viens kitam į krūtines, nepasidalindami kam kuris gabalas geriau tiktu. Į užkampiausią sklypą, dalinai apžėlusį krūmais, balotą ir pilną lieknų, visi kaire ranka atsižegnojo. Tada ir sakys senasis Kauneckas, visai šeimynai susėdus vakarienei:

— Tai va, kaip čia sakant, noriu ir aš savo grašį pridėti. Tos lieknynės visom keturiom kratosi. Ir imam negaišdami. Aš skersai išilgai išvaikščiojau. Mačiau daug gero, bet nemažiau ir blogio. Didelės balos, keli giliūs lieknai, tik antim perėtis. Bet didelis nuotakumas, mat per vidurį teka sraunus upelis. Teisybė, sausą vasarą išdžiūsta, bet sietuvos ir dūbriai, visą laiką sklidini kaip akys.

— O o o, tai ir sumislįjo tėvukas... — pašėpdamas įsiterpė vyresnysis sūnus.

— Nu, taigi, — lyg nenugirdęs sūnaus pastabos, tęsė senasis. — Keli pagrindiniai grioviai, ir visi lieknai ir balos sugarmės į upelį, o jų vietoje žaliuos puikiausios pievos. Dirbamos žemės yra parduotos kelios dešimtinės, tad pašaro gyvuliams ir mums patiems užteks ateinančiai žiemai.

— Gi taip ant pliko lauko ir išeisi? — Niekas iš čia mūsų neišvarys, kol nesusiimsim bent vieno galo gyvenimui ir kūtės gyvuliams. Šitieji baigia į žemę smėgti. Nori nenori turėtum statyti.

Aukso galvą turėjo Jokūbas — dūsaudama priėmėna Barbora, paskubomis pluošdama keliu. Dešimt kartų apmislindavo ką darydama, ir ką padarydavo — niekas nepapėikis. Kur murksojo neišbrendami lieknai ir pelkės, žaliavo puikiausios pievos ir nusūsusių alksnynų vietose vešėjo brandus vasarotojus. Tėvas, naujasdamas nebeilgus metus, žemę padalijo į tris sklypus. Kiekvienam po vieną. Tik pats jauniausias, Feliksas, atsisakė savo dalies, žemę perleisdamas broliams, bevelydamas, kas jam priklauso, gauti pinigais ar kuom kitu tuo lygiu. Jis nenorėjo žemės dirbti ir nedirbs. Išmoks amatą, ar tai rimoriaus ar stalioriaus, ir eis per svetį uždarbiaudamas.

Kaip apsisverė, taip ir verskis.

Feliksas ir vertėsi. Pėrėjo visokius darbus. Pavasaris statybos metas, tai darbininkų reikia. Reikia darbininkų, bet reikia ir dirbti. Dienelė švintant, jau prie kirvio ir iki sutemų be jokios pertraukos. Nu, mano sau, čia ne tik, neatsisėsi ant ezios parūkyti, juk ir arkliais reikia duoti atsipūsti. Vakare nebegali nugaros ištieti — tai prie dvitraukio obliaus, tai prie didžiojo gražto, gręžiant skyles per du sienojus. O neišpasakytas dienos ilgumas! Kristumei kaip stovi čia pat ant skiedrų ir nebesikeltum. Pamėgink. Jau ir taip meistras skersomis pašnairuoja. Kartą ir sakys:

— Esi jaunas ir nepratęs prie tokių darbų. O mes turim suktis — patsai statybos laikas. Gal, sakau, pasiieškotum kur lengviau. Ir išsitraukęs iš kišenės popiergalių varto. Čia tiek paties uždirbta, o čia pinigai. Laimingai.

Taip tai taip. Pakelėje, arbatinėje, kažkuris pasiteiravo, ar kas neieško darbo. Plytininkui reikia jauno, kad ir neprityrusio žmogaus. Darbas nesudėtingas. Verta užsukti ir pasiteirauti. Feliksas taip ir padarė. Netrukus jau jis mynė molį, kelnes virš kelių pasiraitys. Darbas, teisybė, nesudėtingas, bet tas molis praeiktai sunkus. Tik darbdavys žmogus atrodė neblogas. Neragino, nesukubino. Laikas nuo laiko pasiūlydavo atsisėsti ant žolės ir parūkyti. Molis, tai ne ragais iš ližės. Dvi savaites išsilaike, ir to užteko per akis.

Ieškoti vėl kokio darbo? Tai kažin. Vis dažniau šmeižėsi po akim palikti namai. Motiniukė. Kad ir broliai, su kuriais buvo lyg ir apsiopykęs. Jo gimtinė taip pat jo namai, tai kodėl nepareiti, bent apsilankyti. Paragauti savo namų rūgšties duonos, nes svetimoji jau buvo atsiėdusi.

Apsidžiaugė vieni kitais. Motiniukė ir sakys:

— Kur tu, vaikel, eisi darbo ieškoti, kai darbo ir čia per akis. Patsai darbymetis. Mėslavežis, tuojau šienpjūtė. Padėsi broliams, ir gyvensit vėl kaip broliai.

Feliksas stengėsi neišsuduoti, nors tas pasiūlymas jam didžiai patiko. Rytąsieną dieną jau prasidėjo mėslavežis. Broliai talkininkavo vienas kitam, o dabar prisidėjo trečias — pabėgėlis. Tai ko daugiau bereikia. Du vyrai mėtė tvarte, o vienas vertė lauke. Alaus, kad ir antrininko, asotis ant lango. Trimis arkliais — tai ne juokas. Piemenukas tuščiais riščia parlėdavo iš lauko. Saulė dar buvo pora sieksnių nuo žemės, o tvartas skambėjo kaip seklyčia. Antrą dieną ir kito brolio tvartus ir laidarį gramdytė išgramdė, nors šokius ruošė. Marčios paruošė atsakančią vakariene. Privirė pusvarškėčių su grietinės ir spirgų padažu. Alaus asotis ant stalo, dar keleta lašų skaidriosios. Visai kaip per tikrus patalkius.

Dabar tik aparti mėslus, suakėti pūdytus. O netruks ir šienapjūtė.

— Ar dar mokėsi apsieiti su dalgiu? — juokaudamas prasitarė vienas.

— Tai tau... Per pusę metų ir būsi užmiręs. Moku ir išsikalti, kad asmenys ant nago linksta. Ir įsitverti po savo ranka. Dar piemenaujant senasis išmokė, — šnairuodamas pasakė Feliksas.

Šienapjūtė praėjo be lašo lietaus. O jau čia pat su šviežia duona ir šventa Ona. Rūgų varpos svirtė svyrą žemyn. Bus geri metai kaip nusiduoda — šnekejo tarpusavy ant ezios susitikę kaimynai. Duok Dieve, duok Dieve.

Feliksas įsivarė į ūkio darbus. Prašėdavo dienas — kitai. Tai koks jaunimo subuvimas, tai vakarėlis, ir pasitaikydavo, kad, nesant kam pagroti, pasiimdavo išgverusių armoniką ir paliurlindavo ką nors. Kaip tu negrosi, taip bus gerai. Artėja rudenėlis, ir netrukus pašauks kareivijon. Kad ten pyragų nelauk ir juok su tavim nekėčia, visi žino. Visi praeina, o ko jam, Feliksui, nepraeiti, ne koks sukiužėlis, ne koks kalašas. Pasitaiko ir tokių, kad nė su mašina kareiviui nepadarysi. Eik namo iš kur atėjęs — gana valdišką duoną eiti.

Taip ir Feliksas išlydėjo susirinkę kaimynai, gentys, draugužiai. Gero alaus padarė tėvas, moterys pritaikė užkandos visokios. Tai dainom negalėjai apsiaklausyti, net kitam sodžių girdėjosi. Žinia, šnekejo patyrę vyrai, pirmieji mėnesiai sunkiausi. Ir kaulus pagelia, ir strėnos kaip vėzdų pertrauktos — mat, kol praeini naujokų aplandymą. O paskui tarnyba lieka tarnyba, ir niekas dėl to nesi-skundžia.

Taip jokios žinėlės per visą žiemą. Tik vieną gražią pavakarę, o tai buvo prieš pat Sekminės, žiūri Kauneckienė, kažin kas per lauką atpluošia. Žiūri, net ranka akis nuo saulės prisidengus. O nepažįstai ir gana. Tas mojuoja ranka dar nuo tolo.

— O Jėzau! Tai mano Feliksėlis pareina!

— Sveika gyva, mamat! Ar nelaukei? — Toks paplonėjęs, veidas pablogęs.

Valgyt, matyt, prastai duoda?

— Pilvo, teisybė, neužsigaugins. O kaip man, tai pilnai užtenka. Pavarinėja, pabėgioti tenka. Bet ką tai reiškia jauniems, — aiškinois senas.

Broliai su šeimynom darbavosi laukuose. Vaikai prie bandos, tai kas kur. Namai tušti ir tykūs. Išvėdė stūnų savo kamarelen ir emė krauti stalą. Skilandžio, sūrio, pieno asotį.

— Kad aš sotas. Laukdamas autobuso buvau užėjęs užkandinėn. Pieno tai išgersiu. Ten mes jo negauname.

— Naktim kartais neužmiegu. Vis tokie sapnai po akim šmeižiasi. O sakyk, vaikel, ar ilgam parvažiuai?

— Neilgam mamat, tik dviem dienom. Pirmadienį jau turiu būti tarnyboje.

— Vajė, vajė. Tik dviem dienom...

— Vėliau, kai išsitarnausiu, gausiu ir dvi savaites.

Sugrįžo iš laukų broliai su šeimynom, tad kalbų netrūko iki vėlumos. Pirtis buvo iškūrenta, tai pirmiausia gerai išsivonoti, pasikaitinti ant plautų. Broliis atnešė didžiulį asotį pirmtakų alaus, daryto kaip tik Sekminėms. Putos dribo per kraštus ir nuo trijų stiklinių paaušiai kaito. Išsiskirstė apyvėlinčiai. Nors ryt ir šventė, vis tiek reikės keltis, sužūrėti gyvulus, o po to jau ruoštis bažnyčion.

Visi apsidarė kuo geriausiais rūbais, bet šaunčiausiai atrodė Feliksas. Bent pačiupinėti kiekvienas stengėsi jo muni-dierą, antpečius. Atrodė, kad bijo ielenulietijo pečiama, jo krūtinei.

Aleksandras Marčiulionis

Rašytojo Marius Katiliškio portretinė medžio skulptūra ir jos detalė. Nuotr. J. Daugmala

Wolfgangas Amadeus Mozartas

(Atkelta iš 1 psl.)

bėdamas veikalo fabulą, šių eilučių rašytojas galėjo lengvai įsitikinti Salierio daromom machinacijom Mozarto sąskaiton. Yra taipgi manoma, kad Salieri Mozartą nuuodijo, nors oficialiai skelbiama, kad jis mirė vidurių šiltine.

Atsidūrus Mozartui Vienoje, jo finansinė būklė buvo tiesiog apvertinta. Tačiau prieglobstį rado našlės Weberienės šeimoje. Viena iš jos dukterų, Konstancija, parodė Wolfgangui daug nuosirdumo ir jautrumo. Jis, kaip gilus menininkas, tai greit pajuto ir, žinoma, įvertino. Netrukus tarp abiejų įsiliupsnoja karšta meilė ir abipusis noras sukurti šeimą. Betgi ir čia kelias buvo erškėčiuotas. Abiejų tėvai tam griežtai pasipriešina ir daro visas pastangas, kad vedybos neįvyktų. Šį kartą laimė buvo įsimylėjusiųjų pusėje. Baronienė von Waldstaetten, patyrusi apie įsimylėlių liūdnią būklę, abiejų pasigaili ir pažada juodu globoti. Vedybos įvyksta 1782 metais Šv. Stepono katedroje. Po metų gimė jiems sūnus, kuris,

jasi išsiras srautas aristokratiško žaismingumo ir didelio sau reiklumo. Jo kūriniai yra kupini nesibaigiančios jaunystės vitališkumo.

Beveik visą religinę muziką Mozartas sukūrė savo karjeros pradžioje, gyvendamas Salzburgė. Tačiau ir jo gigantikos "Mišios C-moll", ir "Requiem D-moll" taip ir liko neužbaigtos. Apie pastarąjį rašoma, kad, gimus sūniui, Mozartą aplankė nežinomas asmuo. Atrodė jis sulyęs, aukšto ūgio, paslaptinai buginančios išvaizdos vyras. Ilgai nelaukdamas, jis įteikė Mozartui laišką su prašymu, kad šis parašytų mirusiesiems pagerbti mišias, vadinamas "Requiem". Kūrinio kaina būsimai penkiasdešimt dukatų. Paslaptinasis žmogus sumokėjo pinigų iš anksto, pažadėdamas dar ir priedą, dar užbaigus. Buvo aiškina, kad užsakymas atėjęs iš kažkokio karališkos kilmės asmens, kuris tebelieka nežinomu.

Kaip ir daugelis menininkų, taip ir Mozartas dideliu tvarkingumu nepasizymėjo ir savo kūrybos sistemingai netvarkė. Jo visus darbus jau žymiai vė-

liau vienon krūvon sutelkė chronologine tvarka sukėlėjas gavo Ludwig von Koechel. Vėliau jis surinko 626 opusus, atskleidė kūrinių vienetus. Šiandien, perkdami jo muziką, mes pastebime raidę K. ir numerį: "Sonata K. 279". Koechelio kataloge matome, kad Mozartas sukūrė 21 scenos veikalo, 27 koncertus su arjom, 15 mišų, daugiau kaip 50 simfonijų, 25 koncertus fortepijonui, 12 koncertų smuikui ir daugelį kūrinių įvairiems kitiems ansambliams. Šiais laikais net sunku įsivaizduoti, kad žmogus, teisgyvenęs vos 35 metus, galėtų tiek sukurti.

"Requiem" buvo jo paskutinė kūryba, kurios jis nebesuspejo galutinai užbaigti. Po jo mirties šis didelio grožio kūrinys buvo užbaigtas Mozarto mokinio Süssmayerio. Šiame veikale pilna žmogaus tragikos, kosios dramos, be abejo, dėl to, kad Mozartas jau nujaudė savo gyvenimo pabaigą; todėl galima tarti, kad "Requiem" rašė pats sau. Sakoma, kad jau gulėdamas mirties patalė, Mozartas davė Süssmayeriui paskutinius nurodymus, kaip šios mišios turėtų būti galutinai išbaigtos. (Nukelta į 3 psl.)

— Tai gražiai rėdo mūsų kareivėlius, — nesivaržydamos stebėjosi moterys. Feliksas pasivaipė ir pasakė:

— Tai išieginė uniforma. Kasdieniniai darbo drabužiai ir apsiurę ir sulopyti.

Ryto gražumėlis žodžiu nenusakomas. Jauni medžiū ūgliai sunkios rasos nusvarinti. O žolynai, o pievos žvarba vien sidabru. Merginos ejo basos, batukus nešdamos rankose, kad neišmarkytų raso, ir apsiadamos prie bažnyčios. Žmonių eibės. Pro šventoriaus vartus šiaip taip gali įsigrūsti, o bažnyčion nė nemėgink. Pistoje, priklupe po medžiais. Lauko pusėje, apie špitolę, didžiausias pulkas pypkorių. Jie niekur, nesiakubina, sakydami, kad prisimelsti dar galės iki pažiaunų. Skamba varpai, tilinduoja varpeliai ir visam tam nesimato galo. Vienok prasi-veržia kaip sniego grūtis pro šventoriaus vartus ir grietuoja šaligatviais aplink ketvirtainę rinkelę, apžiūrinėdami krautuvį langus, o daugiausia vieni kitus. Sveikinasi, kviečia aplankyti, paragauti jų darbo rūgšties.

Feliksą tai tasė į visas puses. Nepasididžiukit, nesibranginkit, taip jau mes lauksime. Kur tu nelaboji, nors ir dešimt dienų turėtumėi, visur nespėtumėi. Prisižiopejo į mergas, pamazų pradėjo skirstytis. Kas arkliais, kas dviračiais, o dauguma pėsti. Ir Feliksas, ne be vargo, susirankiojęs saviškius, patraukė tais pačiais takais namolei.

— Ar niekur neisi pasikieminėti? — teiravosi mama.

— Kvietė į daugelį vietų. Tik ar suspėsi

visur. Į sodžių prisiė užsukti. Naudžiaus Kazimieras paketino peiliu muni-dierą su-raižyti, jeigu nuneisiu. Nuo piemenystės draugai — kartu ganėm, kartu augom. Nepatogu būtų.

Mama dėlėjo ant stalo keptą kumpį, rūkytas ir šviežias dešras su raugintais kopūstais, džiovintą ir saldintą sūrį. Ji žinojo ką daranti.

— Nueisi į svečius namie nepavalgęs, tai ir grįši perkoręs kaip šuva. Taip jau nuo senų senovės patirta. Pavakarių nuėjo į sodžių. Po medžiais stalai sustatyti. Asočiai, stiklinės, kitur ir butelis drumzlinos baltosios. Vieni ant žolės susėdė, kiti ant suolo. Šėkauja, bando dainuoti. Ir nepraleidžia pro šalį, kviesdami būtinai užėiti. Gerai, kad sutiko Kazimierą. Tas už rankos ir nė žodžio niekam. Naudžiaus seklyčia erdvi, pavyzdinčiai sutvarkyta. Grindys nušveistos, gal ir pavaškuotos, kad blizga, tik turėkis, kad neišsitiestum. Gale du stalai sudurti, apdengti staltiesėmis ir apkrauti visokia gėrybe. Už stalo keletas nepažįstamų vyrų ir moterų, matyt giminių ar kaimynų iš toliau, ramiai šnekučiuojasi, daugiausia aptardami ūkio reikalus.

Kazimieras supažindino su visais iš eilės, ir patys atsisėdo stalo gale. Kazimieras, kaip šeimnininkas, turėjo pasirūpinti, kad nieko svečiams netrūktų. Ne-skrūdė nė savęs. Naudžiaus alus jau be priekaištų, pirmos rūšies. Jau ir kalbos traskesnės, jau ir moterų kikenimas skardenis. Jų kalba daugiausia apie kariuomenę, iš kurios Kazys tik prieš metus buvo grįžęs. Išėjo į kiemą pasivaikščioti. Gatve

pavieniui, tai po kelis traukė jaunimas. Ir visi viena kryptimi.

— Kur jie taip būriuojasi? — susidomėjo Feliksas.

— Egi, sako, Jatulio kiojime mokytėja su vietos artistais rengia vakarėlius. Pavaidins bū šokiai.

— O po šokių muštynės.

— Kaip visad, — sutiko Kazimieras.

Prietema gaubė sodžių. Jiedu įsėdė vidun, kur svečių jau buvo žymiai daugiau. Atnešė pilnus asotius alaus, aptvarkė stalą.

— Zinai, Kazy, jau man paaušiai svyla. Laikas bus kryptuoti namo, kol neužėjo juoda naktis.

— Paspėsi. Ar kelio nežinai.

— Žinoti žinau. Tik nenoriu susidurti su neaiškiais tipais, kurie gatvę slankioja.

— Turi durtuvą prie šono.

— Ką tu su durtuvu, kai voš iš užpakalio su tvoros statiniu per sprandą. Ne vieną kareivį taip yra nuginklavę.

— Kad jau užsimanei, tai aš neįkalbinėsiu. Išlenkiam dar po vieną kitą. Pate palydėsi iki ukygalo. Gerai?

Parkrypavo gerai, nors kojos ir malkotėsi viena su kita.

— Pašėlęs alus to Naudžiaus, — užkūniau-pes ant stalo svarstė Feliksas. — Rodos, daug negeriau, o trenkia kaip kirpente į pakausį.

Tėvas pridėjo nuo savęs:

— Naudžius žinomas plačioj apylinkėj kaip aludaris. O nededa nė gailių, nė mūlo akmenėlio.

Kvietė dar ir broliai pas save, bet Feliksas pasirinko lovą, kurią motiniukė

(Psl. 2 iš 2 psl.)

...baigtos.
Ano 20 jo kūrinį priskiriama operom. Vienos iš jų yra komiškos, kitos rimtos, tačiau, stebėdami „Don Giovanni“, rasime šiuos motyvus: juoko ir rimties. Dauguma jo operų atitiko italų operos tradicijas, todėl ir libretai yra itališki, tačiau „Pagrobimas iš Seraglio“ ir „Užburtoji fleita“ turi vokiškus tekstus. O kasgi nėra girdėjęs žavingai žaismingų „Prahos vestuvių“? Šioje operoje filmingųjų luomas vaizduojamas pilnas gėsmos, tylos ir moralinio nuosmūgio.

...sakyta, savo pirmąją simfoniją Mozartas parašė būdamas aštuonerių metų, o po keturių metų tris sukurė trejus metus prieš savo mirtį. Jos yra kūrinys jaunystės gaivališko džiaugsmo ir pasižymi geru išbalansuota slinktimi. Kūrinio šioje pajunta gausybė elegantiško lengvumo, švelnų ir žaismingų nuotakių, kai kurios jo simfonijos turi vardus, pvz. „Paryžiaus simfonija“, nes ji buvo užrašyta ir pirmą kartą atlikta tame mieste 1778 metais.

„Hafnerio simfonija“ gavo šį vardą todėl, kad tuo metu Hafneris buvo Salzburgo būdovo nesubrendusiam vaikinui. Savo kuklaus uždavio jis neįsivaikė, o šios simfonijos bei projektų nepaisė. Mėgo jis linksmai pagyventi ir buvo tikras smaliūzas. Su žmonėmis būdavo linksmas ir gyvas, kartais susimastęs, tačiau melancholiškai nepasiduodavo. Sekmadieniais ir jo namus atvedavo bičiuliai ir svečiai, su kuriais būdavo muzikuojama ir diskutuojama. Būdavo duodamas geriausias vynas ir punčai, kuriais Mozartas mėgo vaišintis iki aistros. Aplankydavo jį ir Juozapas Haydnas. Vieno vizito metu jam buvo dedikuoti pirmieji Mozarto styginiai kvartetai. Mozarto namuose vykdavo ir kūrinio premjeros, kur patalpi Haydnas ne kartą grojęs pirmuoju smuiku. Kartą, po vieno tokio grojimo, Haydnas prištartinęs prie Mozarto tėvo Leopoldo ir taip pasakęs: „Aš galiu Tamstai pasakyti Dievo akivaizdoje, kad jūs sūnus yra didžiausias kompozitorius, kurį aš pažįstu asmeniškai arba žinočiau ką nors iš pavarės“.

1791 m. gruodžio 4 d., jau gulėdamas mirties patale, prašė pasodinti jį savo lovoje, pirštu parodė, kad nori, kad jį palaidotų „Lacrimoso“ teksta šalia gulintame jau buvo paruošus. Nusitraukė batus, nuputė diržą su munderia, kelnes. Ir išsitiesė, kaip tvoros statinis.
Antroji Sekminų diena, bet ir saulei gerokai pakilus kai kur dar riktėdavo vakarykščių gėrovų balsai. Išmiegojo iki gerų priešpiečių. Galvą veržė, bet išgerus užvijo su grietine ir kiaušiniams alaus, paginių kaip nebūta.

Kas vyko bažnyčioje, bet Feliksas savęs nelaikė davatka. Užteko vakarykščių. Po pietų išėjo su tėvu apžiūrėti laukų. Avizos ir miežiai jau iki pusistiebio. Aukštai auksu žiba pasauliui. Rugiai tai kagi, varpos pilnos grūdo ir nusvirusios žemyn. Belieka subręsti. Dobilai jau vietoms gula, nors dar gerokai iki žydėjimo. Jeigu orai ar kokios darganos nesuterios, tai tikrai bus geri metai — atsiminė Feliksas prie bažnyčios girdėtus tikinčių samprotavimus.

Niekur nesirodė Feliksas. Apvaikščiojo sodą, prisimindamas kada koks medelis skiepytas. Pasivartė pievoje prie upelio. Tiek to laiko ir beliko. Aštuntą prašėdėda tarnyba, o autobusas išėina penktą. Kagi, matote, tos dvi dieneles tik kaip seilė išdžiūvusiame gomury.

Mojiniukė jau suruošusi lagaminą. Prikrėvusi skilandžio, sūrių visokių dešrų. Kada jis suvalgytų? Teks dalintis su draugais, kurie nieko iš namų negauna. Švinant, brolis pasisūlė palydėti iki autobuso. Toks lagaminas ne vienam — rankas ištrauks.

Taip jis ir išvažiavo visai vasarai, o gal ir visam rudeniiui. Vieną dieną, iš kur

kaip ir „Requiem“ yra kupinas melodingo sielvarto ir skausmo. Tikrai būtų sunku rasti žmogų, kurio estetiškai muzikos nuovoka nesujaudintų jo širdies gelmių ir nepakeltų jo dvasios į aukštesnę pakopą, besiklausant šio trumpo kūrinėlio.

Jo vadinamos „Karūnacijos mišios“ buvo parašytos 1779 m. Švč. Mergelės garbei jos apsiėmimo jubiliejaus proga. Sakoma, kad Marija buvo pasirodžiusi su karūna netoli Salzburgo.

Asmenybės bruožai

Mozartas buvo nedidelio ūgio, trapias ir gležno sudėjimo žmogus. Jo galva buvo trupučiui didesnė, negu kūno proporcija to reikalautų, o plaukai pasižymėjo ypatinga šukuosena, kurią jis atidžiai prižiūrėdavo. Iš jo išblyškio veido spinduliavo švelnumas, o iš akių aštrus ir pervertantis žvilgsnis. Jis aistringai mylėjo gyvenimą, kuris jam dažnai atnešdavo daug sielvarto. Laisvalaikiais mėgdavo lošti biliardą ir galėdavo šokti tiesiog iki stulbinančio paklaimo.

Muzikologai tvirtina, kad Mozarto elgesys dažnai būdavo nesubrendusiam vaikinui. Savo kuklaus uždavio jis neįsivaikė, o šios simfonijos bei projektų nepaisė. Mėgo jis linksmai pagyventi ir buvo tikras smaliūzas. Su žmonėmis būdavo linksmas ir gyvas, kartais susimastęs, tačiau melancholiškai nepasiduodavo. Sekmadieniais ir jo namus atvedavo bičiuliai ir svečiai, su kuriais būdavo muzikuojama ir diskutuojama. Būdavo duodamas geriausias vynas ir punčai, kuriais Mozartas mėgo vaišintis iki aistros. Aplankydavo jį ir Juozapas Haydnas. Vieno vizito metu jam buvo dedikuoti pirmieji Mozarto styginiai kvartetai. Mozarto namuose vykdavo ir kūrinio premjeros, kur patalpi Haydnas ne kartą grojęs pirmuoju smuiku. Kartą, po vieno tokio grojimo, Haydnas prištartinęs prie Mozarto tėvo Leopoldo ir taip pasakęs: „Aš galiu Tamstai pasakyti Dievo akivaizdoje, kad jūs sūnus yra didžiausias kompozitorius, kurį aš pažįstu asmeniškai arba žinočiau ką nors iš pavarės“.

1791 m. gruodžio 4 d., jau gulėdamas mirties patale, prašė pasodinti jį savo lovoje, pirštu parodė, kad nori, kad jį palaidotų „Lacrimoso“ teksta šalia gulintame jau buvo paruošus. Nusitraukė batus, nuputė diržą su munderia, kelnes. Ir išsitiesė, kaip tvoros statinis.
Antroji Sekminų diena, bet ir saulei gerokai pakilus kai kur dar riktėdavo vakarykščių gėrovų balsai. Išmiegojo iki gerų priešpiečių. Galvą veržė, bet išgerus užvijo su grietine ir kiaušiniams alaus, paginių kaip nebūta.

Kas vyko bažnyčioje, bet Feliksas savęs nelaikė davatka. Užteko vakarykščių. Po pietų išėjo su tėvu apžiūrėti laukų. Avizos ir miežiai jau iki pusistiebio. Aukštai auksu žiba pasauliui. Rugiai tai kagi, varpos pilnos grūdo ir nusvirusios žemyn. Belieka subręsti. Dobilai jau vietoms gula, nors dar gerokai iki žydėjimo. Jeigu orai ar kokios darganos nesuterios, tai tikrai bus geri metai — atsiminė Feliksas prie bažnyčios girdėtus tikinčių samprotavimus.

Niekur nesirodė Feliksas. Apvaikščiojo sodą, prisimindamas kada koks medelis skiepytas. Pasivartė pievoje prie upelio. Tiek to laiko ir beliko. Aštuntą prašėdėda tarnyba, o autobusas išėina penktą. Kagi, matote, tos dvi dieneles tik kaip seilė išdžiūvusiame gomury.

Mojiniukė jau suruošusi lagaminą. Prikrėvusi skilandžio, sūrių visokių dešrų. Kada jis suvalgytų? Teks dalintis su draugais, kurie nieko iš namų negauna. Švinant, brolis pasisūlė palydėti iki autobuso. Toks lagaminas ne vienam — rankas ištrauks.

Taip jis ir išvažiavo visai vasarai, o gal ir visam rudeniiui. Vieną dieną, iš kur

„Requiem“ rankraštį, prašė vienas kambary esančius tą vietą sugiedoti. Vidury giesmės Mozarto akys apsupylusios ašaromis. Tą naktį kunigas jam suteikė paskutinį patepimą... Po to jis nusisuko veidu į pianiną ir amžiams ramiai užmigo... Gedulingos pamaldos vyko Šv. Stepono katedroje Vienoje, kur muzikinei daliai vadovavo jo didysis priešas, Antonio Salieri. Lietuviai žliaugiant, vos keletas draugų tepalydėjo jo karstą į Šv. Morkaus kapines, kur didžiojo genijaus kūnas buvo nuleistas į vargšams skirtą sklypelio duobę. Kadangi niekas ant kapo nepastatė ne tik bet kokio paminklo, bet nesukrė net paprasčiausio medinio kryželio, tai niekas dar iki šiol nesugebėjo nustatyti tikrosios Mozarto amžinojo poilsio vietos. Galbūt anuo metu pasaulis buvo aklas, kurčias ir tamsus, tačiau Wolfgango Amadeus Mozarto genijus ir jo palikimas liks amžiams kaip muzika in excelsis.

PANAUDOTA LITERATŪRA

1. Broder, N., The Great Operas of Mozart, Schirmer, New York, 1962.
2. Deutsch, O. E., Mozart: A Documentary, London, 1965.
3. Einstein, A. Mozart: His Character, His Work, New York, Oxford University Press, 1945.
4. Hickock, R., Music Appreciation New York, 1962.
5. Mozart und Seine Zeit, Vollmer Verlag, Wiesbaden, 1975.

Marius Katiliškis

AKMENYS

Netiesa, kad akmuo šaltas, kaip mano širdis!
Aš geisčiau tokios šiltos širdies, kaip akmuo,
tokios nepraštinčios ir pastovios, kaip Cuzco pamatai,
kaip antkapio apversta lova, kalta iš Puntuko, kalta iš Karelajos
juodo granito ir špato.
Ištveriančios, ne šaltos, bet šiltos, kaip akmuo.
Apie akmenį tolimoj prisiminimų galaulėj,
paženklintą velnio pėda ir septyniais savižudos pirštais,
(kurių buvo per daug vienai rankai ir kojai),
mums dainavo ir pasakas sekė.
Aš gulėjau prie gyvo akmens,
kad sapnuočiau rečiausią ir nesikartojantį sapną.
Tai akmuo spinduliuoja vidudienio kaitrą,
kai saulė seniai numirusi žemei ir jos apraudoti išlenda driežas.
Akmuo džiovina vidunakčio rasą,
ir sušilti ant jo suropoja driežai, paskutiniai tikri
palikuonys pirmųjų reptilijų.
Reikia ir mums, kad sušiltume, prisiglaudę tvirtai ir pastoviai,
užėjus naktčiai ir tamsai.
Reikia ir mums? Akmens prieglobščio ir akmeninės širdies,
kad įrodžius priklausomumą žemei?

Rašytojas Marius Katiliškis (1915.IX.15—1980.XII.17), nuo kurio mirties praėjusį penktadienį suėjo vieneri metai. Rašytojas mirė per daug anksti, tačiau sėkmingas mūsų literatūron iminti gilius ir jau nebeįstingamus pėdsakus savo išleistomis knygomis: „Prasilenkimo valanda“ (1948), „Užuovėja“ (1952), „Miškas ateina ruduo“ (1957), „Išėjusiems negrįžti“ (1958), „Sventadienis už miesto“ (1963), „Apakymai“ (1974). Tai vis kritikai gerai įvertinta ir skaitytų pamėgta beletristika. Tačiau Marius Katiliškis plunksnai nebuvo svetima ir poezija, nors jos atekria knyga ir neįsileido. Minėdami rašytojo mirties metines, mūsų skaitytojams čia pateikiame vieną Mariaus Katiliškio eilėraščių ir vieną dar niekur nespausdintą jo novelę.

Nuotrauka Vytauto Maželio

Lietuvių inasas i socialinius mokslus

Mokslu ir Kūrybos simpoziumo bendrajame posėdyje ketvirtadienio vakare, lapkr. 26 d. Chicagoje Dickinson kolegijos prof. Vytautas Kavolis skaitė paskaitą tema „Lietuvių išėjimo inasas i socialinius mokslus“. Jis pabrėžė, kad literatūroje, net ir gamtamokslų, mažosios tautos yra davusios ir stambių inasų, tačiau socialiniuose moksluose mažų tautų inasas neįmonuojantis. Taip ir su lietuviais.

Lietuviai stipresni istorijos srityje, buvusių įvykių aprašyme. Bet lietuvių istoriografija yra gana konservatyvi, nesprendžianti iškilančių problemų.

Archeologijoje ir antropologijoje turime septynis lietuvių autorių, išspausdinusius 12 knygų ir 75 straipsnius. Jų darbai rašyti svetima kalba ir išversti į 5 kitas kalbas. Čia mes padarėme didžiausią inasą.

Sociologijoje turime 10 autorių, parašiusių 8-10 knygų ir 120 straipsnių, visi — angliškai, daugelis išversti į kitas kalbas. Psichologijoje turime 11 rašančių lietuvių autorių, parašiusių 7

knygas, 2 vadovėlius ir apie 70 straipsnių.

Politinio mokslininkų turime 10. Jie išspausdino 10-17 knygų, 80-90 straipsnių. Ekonomistų — 6, knygų 3-5, straipsnių per 25. Ekonomistai lietuvių atnešę mažiausią inasą.

Archeologijoje ypač pasižymi dr. M. Gimbutienė. V. Steponaitis studijuoja Meksikos archeologiją. Gimbutienė pasižymėjo tuo, kad surado vieną naują Europos senovės civilizaciją. L. Baškauskaitė vienintelė dirbanti socialines antropologijos srityje. Š. Miliauskas parašė porą knygų senobinės antropologijos srityje. M. Gimbutienė turi romantinį polinkį. Jos raštuose jaučiamas dvasinis veržlumas.

Sociologijoje, kuria kuria lietuviai, būdinga plati skalė, gausybė keliamų klausimų, metodų įvairumas. Čia įskaitytinos ir emigracijos studijos. Pvz. yra išleista istorikų parašytų lietuvių bažnyčių istorijų, nors negrįžtai istoriniu metodu. Emigracijos istorijoje galėtų būti labiau svarstomas klausimas, kodėl lietuviuose taip

buvo paplitęs socialistinis sąjūdis ir kodėl jis išnyko, nepalikdamas pėdsakų.

Paskutiniu metu pasirodė įdomių statistinių duomenų. Vieni iš jų — lietuvių edukacinis pakilimas tarp pirmos ir antros kartos buvo didesnis, negu bet kurios kitos etninės grupės. Ir ekonominė srity lietuvių pakilimas žymus.

Emigracijos studijose yra įdomiai pasireiškęs kun. V. Valkavičius, pvz. jo studija apie kun. J. Žebri.

Psichologijoje lietuvių inasas didesnis negu politikoje. Lietuvių psichologija daugiausia suskai apie tekstus, matavimus. Tematikos laukas — siaurokas. Knygų autoriai: I. Užgiris, J. Pikūnas, V. Bieliauskas. Viskas sutelpta į dvi šakas: kognitinę ir klinikinę psichologiją. Smulkūs inasai religijos psichologijoje. Beveik visi psichologai atėję iš ateitininkų. Beveik visi mūsų psichologai persiėmę amerikietiška testų kryptimi, neatnešę europietiško metodo. Šiuo atžvilgiu plačiau užsimojau Užgiris, sudarydamas

vaikų kognityvinio vystymosi atžymėjimus. Jos darbuose atradama analitinis požiūris i teorijų konstrukciją.

Lietuvių psichologų inasas pasiekęs viršūnių, bet siauros skalės.

Iš išėjusių mokslininkų, kuriant universitetą, antropologijos departamentas būtų tarptautinio matavimo, psichologijos departamentas būtų tik Amerikos matavimo.

Politinioose moksluose lietuvių daugiausia domisi bolševikais, yra daugiau nukrypę i lietuvišką tematiką. Svarbiausi inasaininkai: St. Vardys, T. Remeikis, B. Kaulas, B. Mačiūka, J. Pajaujis, A. Stomas, A. Tamošiūnas, A. Idzelis ir kt. Niekas iš lietuvių politikų nėra rašęs apie demokratiją, ar ką nors iš politinės filosofijos. Neiškoma naujos metodologijos. Problema su mūsų politiniais mokslais, kad labai siaura jų interesų skalė.

Mažiausiai inasą lietuvių dovanoję ekonomikai. Iš jaunesnės kartos F. Palubinskas, sukaukęs bene didžiausią inasą, studijuojamas tarptautinę rinką. Iš vyresnės kartos — V. Juodeika. F. Kemšis yra rašęs apie kooperaciją, V. Liulevičius apie lietuvių

ekonominį inasą, bet čia jau daugiau istorija. Yra kai ką išspausdinęs ir L. Dargis.

Nėra susirūpinimo vargo problema ir pajamų skirstymu. Iš esančių išėjusių lietuvių ekonomistų nebūtų galima sudaryti ekonomijos departamento, steigiant universitetą.

Atsiranda lietuvių, besireiškiančių kultūrologijoje, kaip A. Greimas, tuo šiek tiek užsimina ir V. Kavolis.

Darant išvadas — pasaulis jau nebegali neatsižvelgti i lietuvių inasus bent šešiose mokslo srityse. Aukščiausioje moksliškumo plotmėje kai kuriose šakose lietuvių jau artėja i šios plotmės neblogą lygį.

Lietuvių inasai i kognityvinę psichologiją irgi ryškus lygis. Lietuvių inasai i žmogaus evoliuciją, studijos apie Lietuvos sovietizaciją irgi nepaskutinėje vietoje.

Būtų gerai skirti premiją lietuviui, socialinių mokslų atstovui. Suma čia nesvarbu. Daug svarbiau įvertinimas. Svarbiausia išvada — pasaulis šiandien nebegali pamiršti lietuvių inasą bent šešiose socialinių mokslų šakose. J. Daugailis

Seniūnas atsisveikino ir išėjo, nes daug reikalo jo laukia.

Kauneckienė, likusi viena, ko galvos nepersikėlė i pečiaus priežadą, belakstydamas su laišku rankoje. Išsūma atvirutę, pavarto vieną ir kitą. Argi savo mieliausio sūnaus nepažintų. Juk kaip iš akies ištrauktas. Tikėtai ta bjauri sėmėga iki pat žemės, kaip tų ubagaujančių klioštorininkų. Bet gal, matyt, taip ir reikia. Kol pasieki kunigo stoną, turi begales visokių negerovių praeiti. Taip visi sako, tą visi žino. Ketino eiti į antrą galą ir parodyti atvirutę marčioms ir sūnam. Tik pabūdo, kad nepradėtų juoktis ir šaipytis.

Kentė nabagė Kauneckienė savaitę — kitą. Girtis i didžiulius kaip ir neišėina. Palauks, pamazū išsišneks. Kiti gali netikėti, o jai šventa teisybė. Jeigu užsispyrė Feliksas būti kunigu, tai ir bus. Jo jau toks būdas. Kad ir kentėjo Kauneckienė, praminta Baltakariene, nedrįsdama tokios naujienos atskleisti, o aplinkinė liaudis jau seniai žinojo. Kas, ar ne seniūnas pirmas perskaitė. O koks seniūnas laiko liežuvį už dantų?

Kaip jau įpratusi nuo seno, neapleidavo nė vieno turgaus. Žiūrėk, jau iš tolo baltuoja jos skara. Išimtinę su tėvu buvo išsiėmę gerą. Laikė pieningą karvę, tad sviesto sumušdavo svarelį — kitą, tai sūrį suslėgdavo. Pamušdavo šešių pūdų gerai nušertą meitėlį. Visko nesuvalgyti. Vištų gražus pulkelis, tai nejučiom ir susidaro koks puskapia. Viskas dėl pardoso. Ko betrūktų senatvėje, jei ne ta sūnaus kunigystė, kaip kinivarpa įsimetusi smilkinuose ir gražiausia dieną ir naktį.

Seniūnas atsisveikino ir išėjo, nes daug reikalo jo laukia.

Kauneckienė, likusi viena, ko galvos nepersikėlė i pečiaus priežadą, belakstydamas su laišku rankoje. Išsūma atvirutę, pavarto vieną ir kitą. Argi savo mieliausio sūnaus nepažintų. Juk kaip iš akies ištrauktas. Tikėtai ta bjauri sėmėga iki pat žemės, kaip tų ubagaujančių klioštorininkų. Bet gal, matyt, taip ir reikia. Kol pasieki kunigo stoną, turi begales visokių negerovių praeiti. Taip visi sako, tą visi žino. Ketino eiti į antrą galą ir parodyti atvirutę marčioms ir sūnam. Tik pabūdo, kad nepradėtų juoktis ir šaipytis.

Kentė nabagė Kauneckienė savaitę — kitą. Girtis i didžiulius kaip ir neišėina. Palauks, pamazū išsišneks. Kiti gali netikėti, o jai šventa teisybė. Jeigu užsispyrė Feliksas būti kunigu, tai ir bus. Jo jau toks būdas. Kad ir kentėjo Kauneckienė, praminta Baltakariene, nedrįsdama tokios naujienos atskleisti, o aplinkinė liaudis jau seniai žinojo. Kas, ar ne seniūnas pirmas perskaitė. O koks seniūnas laiko liežuvį už dantų?

Kaip jau įpratusi nuo seno, neapleidavo nė vieno turgaus. Žiūrėk, jau iš tolo baltuoja jos skara. Išimtinę su tėvu buvo išsiėmę gerą. Laikė pieningą karvę, tad sviesto sumušdavo svarelį — kitą, tai sūrį suslėgdavo. Pamušdavo šešių pūdų gerai nušertą meitėlį. Visko nesuvalgyti. Vištų gražus pulkelis, tai nejučiom ir susidaro koks puskapia. Viskas dėl pardoso. Ko betrūktų senatvėje, jei ne ta sūnaus kunigystė, kaip kinivarpa įsimetusi smilkinuose ir gražiausia dieną ir naktį.

Žmonės šneka kaip kam ant seilės užėina. Neužtūpasi žiotyt. Bobos tos, kaip magaryčių gavyšios, kaip susitarusios, ir kas nežino, kad iš pavydo. Baltakarienei bus koks šulės iškilbės. Paisto ir nupaisto juolis. Vis dėl tos kunigystės. Ir susimislų tu man.

Žinia, vienam užėina tas, kitam kas kita. Nežinomi Dievo keliai.

Artėjo šventės. Naktimis stipriai pašaldavo plikšala. Būrelis vyrų taisė tiltą per upelę, kad polaidžiai nenuneštų. Baltakariene kaip visad pasakė vyrams: — Padėk Dieve, dirbantiems! — Ačiū, ačiū.

— Geriau, kad pati padėtum. Vyras nusivengė. Vienas paklausė staciai, šypsodamasis pro šnūsus: — O kada sulauksim naujo kunigėlio?

— Nežinau, kaimynė, nežinau. Daug darbo, daug mokslo reikia.

— Kad mokslo reikia, kas to nežino. Tik iš kur jį paimsi?

— Nugri tris klesas išleidau. O paskui pats...

Vyras atlaidžiai šypsosi.

— Ne tris klesas, o tris skyrius Versių pradžios mokykloj. Ir tai ne visad nueidavo. Kai oras geras, knygas po krūmu, ir duodavosi su pusberniais ant ledo. Gerai, jei pramoko vardą ir pavardę pasirašyti.

— Nujau, nujau... Ir šneki tamsta. Vienas iš vyresnių paklausė, ar ji negalinti parodyti fotografijos. Tos, kur nuimtas kaip klierikas. Baltakariene niekam neberodėdavo, bet visur nešiojosi,

rūpestingai aprišusi skarele. Tokiam žmogui kaip neparodysi.

Vyras apžiūrėjo, pavartė ir sakys: — Kai prisėjo atsigulti Karo ligoninėje, tai matydavau ne vieną tokia sėrmę apvilktą. Juos išveždavo kiton ligoninėn, kur jų dienos nebeilgos. Džiova lig šiol dar nepagydoma...

— Toks vyras, ir sakai džiova, — stebėjosi kažkuris.

— Ir jaučius kartais patiesia... O ką čia vargšas žmogelis.

Baltakariene nebežinojo, ar gyva ar mirusi. Būtų geriau nebegyventi. Tik ar eisi dabar galą darytis? O gal dar išeis i gerą? Ar neįvyksta kartais stebuklų? Nesirodė nei sūnūs, nei marčios. O vyrui, Jokūbui Kauneckui, nepratarė nė pusės žodžio.

Ir vis laukė. Nebežinia ko. Ilgai laukti neberekėjo. Kurį dieną atėjo seniūnas. Jos širdis taip daužė, kad rodos išlėks. Seniūnas nušoko nuo balno, pavadžiūs užmetė ant tvoros statinio. Ji jau laukė priemenės tarpdury.

— Čia telegrama tamstai. Turėsi pasirašyti, kad gavai.

— Kad aš nemoku rašyti.

— Padėsi kryželį ir užteks.

— O gal pasikaitytum? Žinai, kad nemoku.

Kodėl ne. Parašyta čia nedaug: TURIME PAREIĞĄ TAMSTAI PRANEŠTI, KAD JUSŲ SŪNUS, FELIKSAS KAUNECKAS, MIRĖ. PALAIDOTAS KARIŲ KAPINĖSE Š.M. GRUODŽIO KETURIOLIKTĄ DIENĄ.

Socialinių mokslų simpoziumas

Pirmą kartą mūsų socialinė žmonių gerove besirūpinę mokslininkai ir veikėjai praėjusiam Mokslo ir Kūrybos simpoziume lapkričio 28 d. buvo susirinkę pasvarstyti mūsų socialinio gyvenimo klausimų.

Sesijai vadovavo dr. prof. Regina Kulienė. Buvo svarstoma tik vienas klausimas. Mūsų socialinių mokslų tyrinėtoja trumpai paanalizavo kai kuriuos senesniųjų, daugiau kaip 60-ties metų, lietuvių surašinėjimo duomenis. Jai statistinių duomenų interpretavime talkino LB Socialinių reikalų tarybos pirm. dr. Ant. Butkus.

Savo pranešime dr. Kulienė pradžioje paaiškino, užtat ir kodėl buvo vykdomas mūsų vyresniųjų surašinėjimas. Vėliau ji ir dr. Butkus pateikė kai kuriuos duomenis surašinėjimų skaičius ir atliko statistikos interpretavimus.

Kadangi surašinėjimai baigėsi dar neseniai, užtat ir simpoziumui nebuvo paruošta kokia nors paskira studija, o buvo pasiūlyta tik kai kuriomis specifinėmis išvadomis.

Surašinėjimo metu, anot dr. Kulienės, žinių anketas užpildė 48% vyrų ir 52% moterų. Vyriausias užpildytojas buvo 96 m. amžiaus. Apie 45% pildytojų į Ameriką atvažiavo, būdami 35–45 m. amžiaus. Iš jų yra apie 80%

šio krašto piliečių.

Charakteringa, kad naujieji imigrantai lietuviai yra gana sėslūs — apie 40% dar vis tebegyvena ten, kur apsigyveno atvykę į šį kraštą.

Anglų kalbą gerai moka tik 6%, 49 — blogai. Net 90% moterų nemoka angliskai rašyti.

Toliau dr. Butkus pateikė apšvietus duomenų apie tai, kas daugiausia rūpi mūsų vyresniesiems. Atrodo, kad, jo nuomone, mūsų vyresnieji yra labai susidomėję lietuviškųjų sodybų ir prieglaudų statymu arba jų įsigijimu. Štai, net 96% pasisakė, kad jie norėtų savo senatvę praleisti lietuviškoje prieglaudoje arba sodyboje. Idomu, kad tas noras nėra labai skirtingas tarp vargingesniųjų ir geriau pasiturinčių.

Daugelis mūsų vyresniųjų nesinaudoja jokia amerikiečių pagalba. Dažniausiai jie ieško paramos savųjų giminių ar lietuviškųjų organizacijų tarpe.

Idomu, kad mūsų vyresnieji nesirūpina savo testamentų sudarymu. Tik apie 30% jų yra susitvarkę testamentų sudarymo reikalus. Viengungių tarpe net 90% turi sudarę testamentus. Neįtikėtina, kad vyresnieji su geresne sveikata yra daugiau (68%) susitvarkę testamentus, negu tie, kurių sveikata yra silpnė.

Pabaigai dr. Butkus pridūrė, kad Lietuvių Bendruomenė labai intensyviai rūpinasi lietuviškųjų sodybų planavimu ir eventualiai jų statymu bei pirkimu. Tačiau šiuo metu tokių statybų įsigijimas yra sulėtėjęs, nes įvairios federalinės valdžios paramos yra labai sunkiai gaunamos. Dr. Butkus taip pat pranešė, kad yra numatyta praveisti lietuvių kilmės, sulaukusių daugiau negu 50 metų amžiaus, surašinėjimas. Toks surašinėjimas būtų naudingas kitų planų įgyvendinimui.

Socialinių reikalų taryba taipgi yra numatiusi paruošti mažą žinių vadovėlį apie įvairias šio krašto socialines įstaigas, jų programas bei pagrindinius reikalavimus įvairioms paramoms (pvz. social security, public aid) gauti.

Yra numatyta surengti specialius kursus vadovams, kurie vėliau padėtų žmonėms užpildyti įvairių įstaigų reikalingas anketas.

Pasibaigus mūsų prelegentų pranešimams, buvo keletas klausimų, kurie daugiau liėtė kasdieninius reikalus, bet ne pranešimo duomenis.

Apilamai simpoziumas buvo daugiau informacinio pobūdžio ir jame dalyvavo daugiau vyresnio amžiaus žmonės.

J. Soliūnas.

Kompozitorius Bruno Markaitis

Kompozitorius Bruno Markaitis televizijoje

Gruodžio 6 d. kompozitorius, žėnuas Bruno Markaitis, gyvenęs Santa Monica, Calif., pasirodė NBC televizijos programoje „Odyssey“, kuri matoma visame pietinėje Californijos plote maždaug 120 mylių spinduliu nuo Los Angeles. Šiai programai vadovauja Janine Tartaglia, KNBC televizijos savaitgalio žinių vedėja.

Komp. Bruno Markaitis buvo pakviestas pokalbiui apie jo paties muzikinę veiklą ir apie jo pažintis ir muzikinę kūrybą aplamai. Papasakojo apie savo muzikinio talento atskleidimą vaikystėje ir kūrybinio kelio pradžią, mūsų kompozitorius pareiškė keletą labai įdomių minčių kompozitoriaus pasaulėjautos ir jo kūrybos produkto santykio klausimu. Komp. Markaitis teigė, kad muzika intymiau negu kuris kitas menas paliečia žmogaus jausmus ir palieka neišdildančius išgyvenimus. Muzikinė kūryba esanti imli ne tik žmonių kosiosioms emocijoms, bet joje taip pat prasimuša paties

kompozitoriaus pasaulėjauta, kuri esmiškai paliečia muzikos charakterį ir turinį. Tik giliai tikintys (nebūtinai tradicine prasme) kompozitoriai sukuria išliekančias vėrtes kūrinis, kurie praeina pro visas kliūtis ir pasiekia užgaitą žmonijos dalį, atnešdami džiaugsmo, vilties ir tikėjimą gėrio pergale.

Pokalbiui einant į pabaigą, komp. Bruno Markaitis muzika buvo pademonstruota ištrauka iš jo „Žvakių šokio“. Muziką lydėjo skaidrės iš ankščiau nufotografuoto pastatymo.

Paklaustas apie dabartinius darbus, komp. Markaitis pasakė rašęs operą „Kalanta“ — apie jaunuolį Lietuvoje, kuris susidėgino, protestuodamas prieš rusų įvykdą jo tėvynės okupaciją. Jis manas, kad per vienerius metus galėsias operos rašymą užbaigti.

Kiek teko patirti, šios programos vadovybė komp. Bruno Markaitis asmeniui ir kūryba yra susidomėjusi ir planuoja tolimesnę su juo bendradarbiavimą. J. Kj.

Šešioliktasis žodžio vakaras

Lietuvių Fronto Bičiulių 16-tasis literatūros vakaras gruodžio 5 d. Los Angeles, Šv. Kazimiero parapijos salėje, buvo kitiškai. Šį sykį pasireiškė ne rašytojai, ne poetai, bet, kaip vakaro pranešėjas J. Kojelis pastebėjo, pati lietuvių kūryba, žinoma, kūrybingos Elenos Blandytės lūpomis perteikta.

Įvado žodį tarė Edmundas Arbas. Muzikos palyda ir šviesos kaitaliojimu rūpinosi Vladas Gyls. Nuo scenos lubų nuleistos žėrinčios permatomos juostos su tulpių bei žvaigždžių piešiniais sukėlė pasakišką vaizdą.

Interpretatorė — liekna, kilni, įkvėpta poezijos, su spinduliuojančiu pasitikėjimu atsivėrė auditorijai. Viskas joje — žvilgsnis, gestas, judesys, net tylos pauzė — darniai susitelkę atliekamo kūrinio nuotaikai išryškinti. Scenoje su savo sielvartais egzistavo legendiniai žmonės, tvariniai, simboliai, kuriuos subrandino lietuvių grožinė kalba. Įspūdis teigiamas.

E. Blandytė savo recitalį pradėjo su Bernardo Brazdžionio „Garbės himnu“. Sekė: K. Donelaičio pasakėčia „Ažuols gyrypelnys“, Maironio „Jūratė

Jonas Jurašas vėl pakelia teatro uždangą New Yorke

Po garsiai visoje Amerikoje nuskambėjusio „Savižudžio“ spektaklio Brodvėje, rež. Jonas Jurašas švystelėjo įspūdingu „Didžiavasio pavyduolio“ pastatymu New Havene ir pusmečiui „dingo“ iš spaudos puslapių.

Visai neseniai atėjo žinia, kad Jurašas ruošia kažkokią staigmeną New Yorke. Dabar mus pasiekė Theater for the New City biuletenis, kuriame skelbiama, kad Kūčių vakarą įvyks naujo veikalo premjera. Veikalas, parašytas Marijos A. Rasos ir iš lietuvių ir anglų kalbų išverstas Aušrinės Bylaitės, pavadintas Žekai (Kaliniai), angliškai — Zeks.

Biuletenyje sakoma, kad ši dviejų veiksmų drama arba oratorija septyniems balsams ir pamišelio solo parašyta, remiantis Aleksandro Ginzburgo pasakojimais iš jo paties patirties sovietų sunkiųjų darbų lageryje.

Nežiūrint, kad režisierius,

dramaturgė ir dailininkas (Alex Okun) yra emigravę iš Sovietų Sąjungos, siekiami kūrybinės laisvės Vakaruose, veikalas nėra propagandinis. Tai jaudinanti aštuonių žmonių grumtis su absurdiška sistema, individo priešparda ir visus smaugiančia desperacija. Beje, dramoje vienas veikėjas yra lietuvis — Balys Sakalas. Veikale aštriai paliečiamas ir kalinių bado streikas, — tų streikų būta nemažai Sov. Sąjungos lageriuose, tačiau jų bausimo nuotrupas tik per Sacharovus vakariečiai dabar tesužinojo.

Mūsų žiniomis ir premjera iš Paryžiaus atskrenda Aleksandras Ginzburgas ir apie dvidešimt Sov. Sąjungos disidentų, emigravusių į Vakarus. Spektakliai vyks nuo gruodžio 24 d. iki sausio 10 d., aukštos reputacijos eksperimentiniame Theater for the New City teatre, 162 Second Ave, New Yorke. DSB

NAUJI LEIDINIAI

• CATHOLICS IN SOVIET OCCUPIED LITHUANIA. Faith under Persecution. A Publication of Aid to the Church in Need. Translated from „Chrétiens de L'Est“, No 27, 1980. Translated from the French by Vita Matusaitis. Copy Editor: Marian Skabeikis. Translation Editor: Casimir Pugevičius.

Leidinyje 120 psl. Jį platina savo įstaigoje „Aid to the Church in Need“ Australijoje, Anglijoje, Airijoje ir JAV. Čia minima leidinių galima gauti ir Lietuvių religinėje šalpoje (Lithuanian Catholic Religion Aid), 351 Highland Blvd.,

Brooklyn, N.Y. 11207. Kaina — 2 dol.

Puslapiuose daugybė nagrinėjamos temos skyrų ir skyrelių suskirstyta į tris pagrindines knygos dalis: 1. The Lithuanian Nation, 2. The Lithuanian Church: Yesterday, 3. The Lithuanian Church: Today. Knyga gausiai iliustruota istorinėmis ir dokumentinėmis nuotraukomis. Jos platesnė recenzija, parašyta dr. prof. Vytauto Vardžio, „Draugo“ kultūriniam priede jau buvo lapkričio 28 d.

• PASAULIO LIETUVIS, 1981 m. lapkričio mėn., Nr. 11. Leidinys bendruomenės minčiai ir gyvenimui. Leidžia Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba. Redaguoja Bronius Nainys. Administruoja Baniūtė ir Romas Kronai. Redakcijos ir administracijos adresas: Pasaulio lietuvis, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Žurnalas spausdinamas „Draugo“ spaustuveje.

Šį kartą nemažai puslapių skirta Stasio Barzduko priminimui, o toliau raštų dėmesys krypsta į šias temas ir šritis: 1941 metų sukilimas, Lietuva, Mokslo (IV Mokslo ir kūrybos simpoziumas), Kultūra, Pasaulio lietuvių dienos, Politika, Sportas ir kt.

Lietuvių humanitarų įnašas

Šeštadienio rytą (lapkr. 28 d.) bendrasis Mokslo ir kūrybos simpoziumo posėdis buvo skirtas Kęstučio Girniaus paskaitai: „Išėjimo įnašas į humanitarinius mokslus“ K. Girnius atvykęs iš Vokietijos, kur dirba Laisvės radijuje.

Prelegentas pažymėjo, kad nepriklausomybės laikais išaugo gražus skaičius lietuvių istorikų. Paskutiniai Lietuvos nepriklausomybės metais Lietuvos istoriją pasiekė aukščiausio savo lygio. Ivinskis, Avizonis, Šapoka — patys kūrybingiausi istorikai — atsirado Vakaruose. Nelaimė, jiems nebuvo prieinami pagrindiniai archyvai, kurie liko Lietuvoje ar buvo Sov. Sąjungoje. Šie istorikai negalėjo išvystyti savo darbo. Dr. Šapoka, nublokštas į Kanadą, įklimpęs į laikraščio redagavimą, tadėvi vieną veikalą — Vilniaus istoriją, kuri buvo išleista po jo mirties.

Našiausias buvo prof. Ivinskis, ypač vertinęs naujų šaltinių iškąjomą Romos, Vatikano archyvuose. Jis uoliai rašė istorinėmis temomis Liet. enciklopedijai. Del surinktos medžiagos gausumo prof. Ivinskis nebeturėjo laiko

daugelio užmojų užbaigti.

Gausus įnašas prof. Rabikauskas, kuris ypač domisi Vilniaus universitetu. Lietuvos istorija daugiausia tebėra faktų ir duomenų rinkimo stadijoje.

J. Jakštas paskelbė įdomią dr. Šliūpo monografiją. Dr. Kučas daugiau tyrinėja ankstyvesnę lietuvių imigrantų istoriją. Į Ameriką yra atvykę apie 500,000 lietuvių, apie penktadalį visos tautos. Šaltiniai prieinami ir ši sritis verta dėmesio.

Lietuvos nepriklausomybės metais gana skurdžiai nagrinėjami. Merkeliis parašė Smetonos monografiją, bet čia per daug apologetikos.

Jaunųjų istorikų mažai. Misiūnas, Sužiedelis daugiau pasireiškė.

Atsiminimų bene daugiausia parašė socialdemokratai bei liaudininkai: Kairys, Grinius, Bielinis. Kai kuriais atvejais atsiminimai lieka vieninteliais šaltiniais. Kitų partijų veikėjai irgi rašė atsiminimus. Šiaip gauseni M. Vaitkaus, St. Raštikio.

Išėjimo kalbininkų tarpe išskirtina vieta tenka A. Saliui. Net ir Lietuvoje jo įnašai laikomi svariais. Nemažai jėgų jis yra paskyręs ir enciklopedijos straipsnams.

Prof. Pr. Skardžius daugiau lietuvių praktinius kalbos klausimus. P. Jonikas daug rūpinosi bendrine kalba. Gerai reiškiasi Klimas. Vienintelė jauna kalbininkė J. Reklaitienė.

Literatūros mokslininkų situacija skirtingesnė už istorikų. Jiems literatūra prieinama. Pastaroju metu ima daugiau reikšti akademine kritika. Senosios kartos atstovai — J. Grinius, A. Vaičiulaitis. Ypač našus buvo Grinius. Gal jis per daug dėmesio skyrė antraeilių autorių darbams.

Antroji kritikų grupė daugiau susieta su „Literatūros lankais“ ir „Žemės“ antologija. Čia nemažai dėmesio skirta Vakarų rašytojams. Skirdami pelus nuo grūdų, šios grupės kritikai savo uždavinį atliko. Tarp jų ypač pažymėtini: Alf. Nyka — Niliūnas, J. Girnius, K. Ostrauskas, J. Kaupas, anksti miręs, pasižymėjo savo psichologiniu įžvalgumu.

Akademine kritika dabar daugiau analitinė. Ji daugiau nagrinėja poeziją. Išėjimo dar nėra išleistas kritikos rinkinių knygos.

Iš jauniausių kritikų išsiskiria R. Šilbajoris, Skrupskelytė, kuri rašo mažiau. Jos įvadas išleistam išėjimo trečiajam lietuvių poezijos tomui yra pagrindinė šios kūrybos vertinimas. Greimas, Landsbergis, Vaskelis taip pat parašė vertingų straipsnių.

Iš lietuvių humanitarų plačiau minimas Greimas. Tačiau JAV filosofų lingvistų sluoksniuose Greimo teorijos nedaug teranda pritarimo.

Literatūros istorikų tarpe ypač žymūs V. Biržiška ir Maciūnas.

Filosofiniame mąstyme našiausias tebėra Maceina, kurio darbai pokaryje artėja prie penkiolikos. Itin domisi religijos filosofijos klausimais. Jo galvojimui turi įtakos Heideggeris, bet Maceina yra savitas mąstytojas. Maceina brangintinas ir dėl savo kalbos brandumo, parodęs, kad galima rašyti lietuviškai net abstrakčiausiomis temomis.

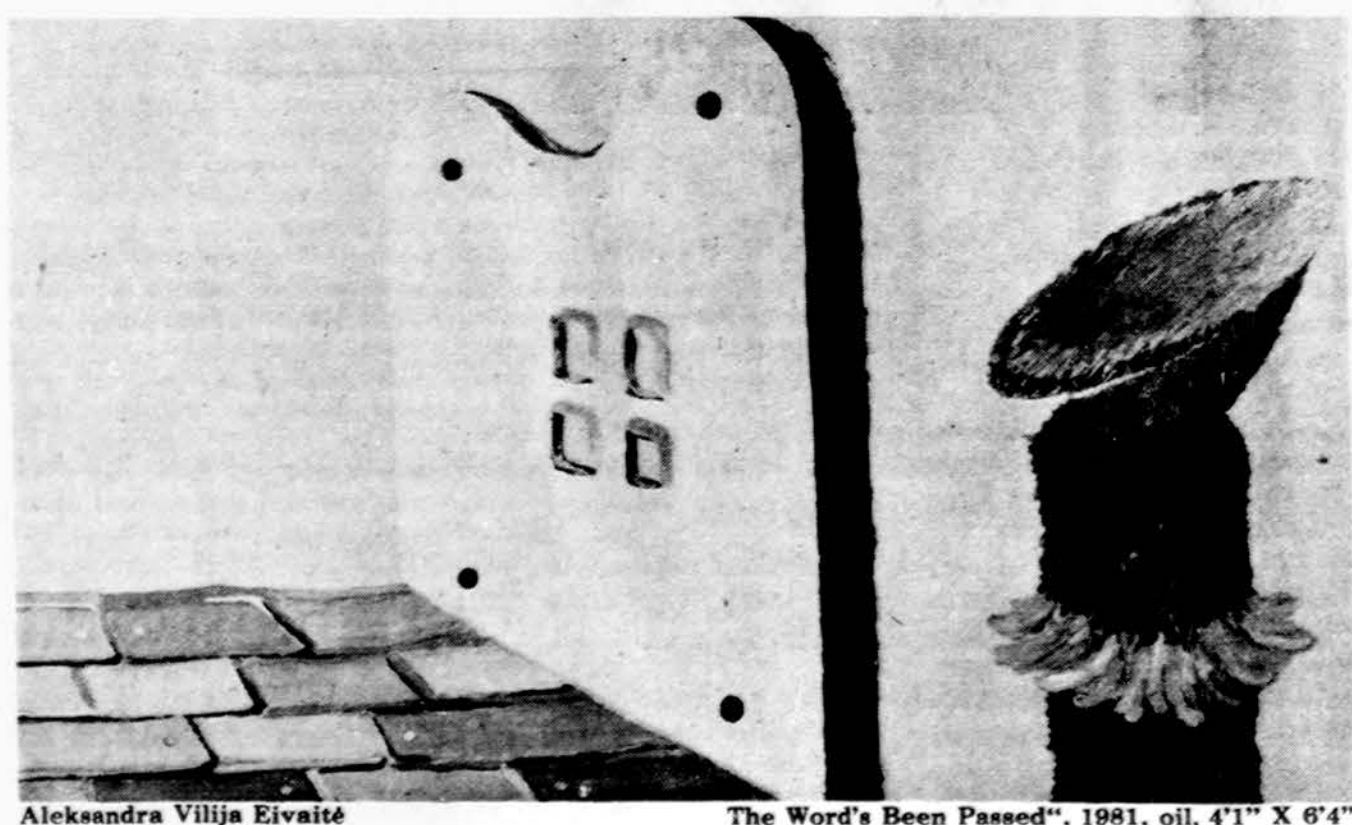
J. Girnius daug dėmesio kreipia į tautinę ištikimybę. Jis išryškina, kad moraliniams principams ištikimumas neveda į kosmopolitizmą. Girnius iškelia ateizmo tragikumą.

Vyt. Vyčinas yra Heideggerio pasekėjas. K. Skrupskelis, Donėla, Mickūnas taipgi reikišias filosofijoje.

Eivaitė Chicagos parodose

Dail. Aleksandra Vilija Eivaitė dalyvauja šiuo metu su savo kūriniu „The Word's Been Passed“ Chicagos dailininkų kolektyvinėje „Some Girls“ parodoje, kuri vyksta vadina-mame Chicagos „Printers Row“ kvarteile, 715-731 South Dearborn. Ši paroda, kuri tęsiasi čia trim etapais vis su skirtingų darbų ekspozicijom, atsidarė rugsėjo mėnesį kartu su skersai gatvės vykstančia Judy Chicago's „Dinner Party“. Trečiosios parodos dalies atidarymas buvo gruodžio 5 d. ir tęsis iki šio mėnesio galo. Vakaraš ten vyksta poezijos skaitymai, muzikinės programos ir Chicagos dailininkų skaidrių rodomas, kur matyti ir Eivaitės darbai.

Aleksandros V. Eivaitės paskutinioji solo paroda Three Illinois Center, Chicagos miesto centre, susilaukė gero atsiliepimo šių metų „New Art Examiner“ gruodžio numerio. Meno kritikas Larry Lundy, įvertindamas dailininkės puikią kompozicijų išraišką ir originalią jų interpretaciją, rašo, kad Eivaitės kūriniai yra pagirtini tuo, jog jos spalvų ir struktūros gyvumas ir stiliaus išradingumas yra šiomis dienomis retai matoma ypatybė.

Aleksandra Vilija Eivaitė

The Word's Been Passed, 1981, oil, 4'1" X 6'4"